

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: КРІЗЬ ПРИЗМУ ОСТАННІХ ПРАВОВИХ НОВЕЛ (МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД)

ЛИТВИНЕНКО Віктор Іванович - доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

ORCID: 0000-0002-9433-7506

ПРИГУНОВ Павло Якович - кандидат психологічних наук, професор, директор Департаменту з питань безпеки, оборони, діяльності органів юстиції та запобігання корупції Секретаріату Кабінету Міністрів України

ORCID: 0000-0002-8360-6045

DOI 10.32782/LAW.2020.2.8

Стаття посвячена проблемі протидії організованої преступності в Україні в контексті останніх правових новінок. Центральним об'єктом дослідження є новий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, скоєні в організованій злочинній групі». Авторами аналізуються положення нового Закону та змін до інших законів України, які він передбачає, зокрема - Уголовний кодекс України.

В пошуках оптимальних методів боротьби з організованою преступністю автори проаналізували відповідний досвід ряду країн - Грузії, Італії, Китаю, Німеччини, США, Японії, який виявив ключові механізми зниження впливу «ворів в законі» та організовані преступні групи для суспільства.

Констатується, що во многих странах мира, где существует эффективное противодействие организованной преступности со стороны государства, характерны аналогичные инструменты такого противодействия. Одним из ключевых факторов эффективного противодействия организованной преступной группе является введение таких норм, как Закон RICO, предусматривающих ответственность за членство лица в структуре,

признанной организованной преступной группой, за контакты лица с такой структурой.

Автори звертають увагу на наявність цінного отечественного досвіду боротьби з преступними групами в цілому та з «ворами в законі» в частині, підкреслюючи необхідність відходу від політики отрицання власного історичного насліддя, характерної для сучасної отечественної юридичної науки.

Ключевые слова: законодательство; Уголовное право; оперативно-розыскная деятельность; организованная преступность; воры в законе; Закон RICO; борьба с коррупцией.

Обґрунтування актуальності теми дослідження.

Проблематика протидії організованій злочинності для вітчизняної та зарубіжної правової науки далеко не нова. Водночас, вона належить до таких тем, які, зберігаючи своє основне змістовне наповнення, набувають нових обрисів та відтінків в умовах дедалі більш глобалізованого та цифровізованого мультикультурного світу.

Особливо гострою проблема протидії організованій злочинності лишається в Україні, оскільки, незважаючи на численні реформи правоохоронної системи, вона

посилюється внаслідок таких факторів, як: порушення територіальної цілісності нашої держави, поширення терористичних та антидержавних ідей, складне економічне становище значної частини населення, загальна зневіра громадян у позитивному майбутньому.

Ні вітчизняна наука, ні законотворці не лишаються осторонь проблеми, докладаючи всіх зусиль для розробки дієвих механізмів протидії організованій злочинності. 4 червня 2020 року Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою»[1], у межах норм якого запропоновано системний підхід щодо посилення боротьби з організованою злочинністю та її лідерами на сучасному етапі демократичного розвитку нашої держави та з урахуванням найкращого міжнародного досвіду.

Огляд останніх досліджень - з даної тематики

Проблему протидії організованій злочинності та правового забезпечення такої протидії, досліджували у своїх роботах такі вітчизняні науковці, як О. М. Бандурка, В. Д. Гвоздецький, В. Л. Грохольський, О. С. Доценко, А. М. Подоляка, І. В. Пшенничний та багато інших.

Особливу увагу протидії організованій злочинності приділяли такі американські та європейські дослідники, як Д. Албанезе, Д. Кресі, Ф. Трашер, Д. Ландеско, Л. Паолі та інші.

Окремі питання протидії організованій злочинності та корупції розглядали у своїх працях і автори публікації [2-5].

Водночас, висока динаміка сучасних реформ правоохоронної системи, у тому числі, законодавчих змін, спрямованих на оптимізацію протидії організованій злочинності, обумовлює потребу нових досліджень, що висвітлюють правові новели в даній тематиці. Відповідно до ст.3 Конституції України, «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [6]. На сьогодні всі перелічені права люди-

ни перебувають під загрозою діяльності злочинної спільноти, що невинно обумовлює потребу пошуку шляхів протидії цій організованій злочинній діяльності.

Метою публікації є розгляд окремих положень нового Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою», з урахуванням аналізу міжнародного досвіду протидії організованим злочинним угрупованням та «зłodіям у законі».

Основний зміст дослідження

Новий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою», що був ухвалений 4 червня 2020 року та норми якого набули чинності 27 червня 2020 року, відкрив новий етап протидії організованій злочинності в Україні. Серед іншого, у межах нового Закону, ухвалено нову редакцію статті 255 «Створення злочинної організації» Кримінального кодексу України, що покликана вдосконалити механізм притягнення осіб до кримінальної відповідальності за даною статтею.

Також Кримінальний кодекс України доповнено рядом нових статей, а саме:

- статтею 255¹ «Створення злочинної спільноти і особи в статусі «зłodій у законі», що передбачає встановлення кримінальної відповідальності за створення злочинної спільноти або керівництво такою спільнотою чи участь у ній, або участь у злочинах, вчинюваних такою спільнотою(частина перша) чи перебування особи в статусі «зłodій у законі» (частина друга);

- статтею 255² «Звернення до «зłodія у законі» чи іншого учасника злочинної спільноти», що передбачає встановлення кримінальної відповідальності за звернення до «зłodія у законі» чи іншого учасника злочинної спільноти з проханням вчинити злочин та/або здійснити вплив у будь-якій формі на третіх осіб з метою прийняття ними рішень чи вчинення або невчинення ними дій;

статтею 255³ «Організація проведення зустрічі (сходки) представників злочинних організацій чи злочинних спільнот, сприяння в її проведенні або керівництво нею», що передбачає встановлення кримінальної відповідальності за організацію проведення зустрічі (сходки) представників злочинних організацій чи злочинних спільнот для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій злочинних організацій чи злочинних спільнот, а так само сприяння в її проведенні, або керівництво такою зустріччю (сходкою)[1; 7].

Статтю 256 «Сприяння учасникам злочинної організації чи злочинної спільноти або укріплення їх злочинної діяльності» Кримінального кодексу України пропонується викласти в новій редакції, передбачивши, зокрема, встановлення кримінальної відповідальності за вчинення діяння, передбаченого частиною першою цієї статті, службовою особою або повторно[7]. Тобто, як можна помітити, основною метою нового Закону є законодавче закріплення намірів держави щодо припинення діяльності злочинних спільнот, учасників таких спільнот, притягнення до кримінальної відповідальності «злочинців у законі», а також інших учасників злочинних спільнот та осіб, причетних до створення та функціонування злочинних спільнот.

Як свідчить аналіз іноземного досвіду законодавчого забезпечення протидії структурам організованої злочинності та їх лідерам, у розвинутих країнах світу ця проблема є актуальною і вирішується доволі ефективно, виходячи зі специфіки тієї чи іншої країни, стану розвитку демократичних інститутів, дійсної поліцейської системи та судової практики.

Одним із лідерів у сфері налагодження ефективної системи протидії організований злочинності можна вважати **США**. У Законі «Про контроль за організованою злочинністю в Сполучених Штатах Америки», що включає в себе відомий Статут RICO – «The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act» [8] визначається, що ціллю Закону є намір викорінення організованої злочинності в США, шляхом посилення

правових заходів у процесі збору доказів, шляхом встановлення нових кримінальних обмежень та посиленних санкцій і нових заходів правового захисту для боротьби з незаконними діями тих, хто займається організованою злочинністю [8]. При цьому у зазначеному Законі відсутнє поняття організованої злочинності, а використовувани терміни носять загальний характер. Такий підхід надає правоохоронним та судовим органам можливість вільно інтерпретувати положення Закону (Статут RICO) для вирішення поставлених у ньому цілей.

Статут RICO визначає, що «злочини в рамках організованої злочинності скоюють фізичні особи, але її саму здійснюють організації» [8], і тому він направлений, перш за все, проти злочинних організацій у цілому, а не проти їх окремих членів. Окрім того, в цьому Законі йдеться про те, що «злочин у рамках організованої злочинності скоюється в рамках організованого зговору, який має домовленості про участь у справах кримінального замислу шляхом скоєння двох і більше випадків рекетирської діяльності для досягнення своїх цілей» [8]. При цьому не має значення, чи знав обвинувачуваний про злочинну діяльність інших членів організації. Він несе відповідальність за факт приналежності до такої організації. Водночас, стороні обвинувачення необхідно довести, що обвинувачуваний пов'язаний з цим формуванням, протягом часу скоєння ним принаймні двох випадків рекету.

В **Італії** боротьба з організованою злочинністю ведеться на основі численних нормативних актів по контролю за мафією, прийнятих у середині 50-тих років ХХ століття, та окремих норм Кримінального кодексу Італії (зокрема – ст. 416 «угруповання для скоєння злочинів») [9]. Стаття 416 bis («угруповання мафіозного типу») була впроваджена у 1982 році та суттєво посилила кримінальну відповідальність за злочини, скоєні мафіозними угрупованнями. Тоді ж був прийнятий закон, який передбачає застосування адміністративних заходів щодо контрольованих мафією фірм та дозволяє арешт всього майна, якщо контрольний пакет акцій належить особі, яка входить в організоване злочинне угруповання.

Однак, уже тоді однією з проблем для правосуддя, була традиція учасників мафіозного угруповання виконувати «клятву мовчання», що ускладнювало доказування факту змови та участі окремих осіб у злочинній організації. З урахуванням цього в Італії 19 листопада 2017 року набув чинності новий закон про боротьбу зі злочинною діяльністю мафії (організованої злочинності) [10]. Цей нормативний документ ввів поняття мафіозної асоціації. Ключовими ознаками такої асоціації визначено наступні: якщо вона включає трьох і більше членів, котрі використовували погрози, насилля, присвоєння функцій держави і встановлення прямого або опосередкованого контролю над економічною діяльністю, укладанням концесій, видачею дозволів, або державних контрактів з метою отримання незаконних прибутків, або набуттям незаконних переваг для себе та інших осіб, а також недопущення і протидією вільному волевиявленню на виборах [10]. Цей закон став сильним засобом впливу на мафіозні структури. Злочин, пов'язаний з членством в організованій злочинній структурі, базується на презумпції провини – «якщо особа є членом злочинної спільноти, вона скоює злочини». Такий підхід забезпечив притягнення до кримінальної відповідальності та засудження до різних видів та термінів покарань цілого ряду лідерів організованої злочинності, тільки на основі свідчень інших членів злочинного середовища. Окрім того, в законодавстві Італії було посилено кримінальну відповідальність за використання функцій держави при скоєнні злочинів злочинними формуваннями. Наразі нормами кримінального права враховується корупційна складова, використання політичних методів при скоєнні кримінальних злочинів (наприклад – у ході впливу на виборчий процес).

У **Німеччині** законодавчою базою боротьби з організованою злочинністю є Кримінальний кодекс (Strafgesetzbuch), який у своїй структурі має чотири параграфи (статті), які передбачають кримінальну відповідальність за організаційну діяльність; порушення заборони на об'єднання (параграф 85), створення озброєних угруповань, утворення злочинних співтовариств (параграф 129),

створення терористичних організацій [11].- При цьому в чинному законодавстві Німеччини передбачена можливість як конфіскації, так і арешту майна при визначених обставинах. Звинувачений може бути позбавлений всіляких фінансових прибутків, отриманих у результаті скоєння злочинів або незаконних дій. Цікаво, що конфіскація розповсюджується не тільки на матеріальні активи, але й на накопичені фінансові засоби.

Особливістю використання законодавства Німеччини у боротьбі з організованою злочинністю є:

- можливість позбавлення фінансових ресурсів та майна не тільки у лідерів, а й у учасників таких угруповань;

- використання методів ОРД – концепції зацікавленого інтересу, у т.ч. втручанням в особисте життя, якщо оцінка добра і зла приводить до висновку про наявність зацікавленого інтересу.

Кримінальний закон **Китаю** 1979 року включає як злочин створення, управління або активну участь в «організаціях які мають характер злочинних синдикатів» (стаття 294) [12]. При цьому термін «організації, що мають характер злочинного синдикату» не визначається в самому законі, але визначається в тлумаченні Постійного комітету Всекитайського зібрання народних представників відносно першого пункту статті 294 Кримінального кодексу Китаю:

- «Організація, яка має характер злочинного синдикату», вказана в першому пункті Кримінального закону одночасно несе наступні характерні риси:

1. Злочинна організація є відносно стійкою з відносно великим числом членів визначених організаторів та їх лідерів і в цілому постійних основних членів ;

2. Вона несе економічні переваги безпосереднім скоєнням організованих протиправних дій, злочинних дій, які використовують інші засоби, володіє значною економічною міцністю для підтримки своєї діяльності;

3. Вона скоїла організовані протиправні і злочинні діяння в багатьох випадках шляхом застосування насилля, погроз або з допомогою інших засобів, скоєння при цьому злодіянь, використовуючи грубу силу або

жорстко нанесені тілесні ушкодження, або ж вбиває людей;

4. Причинами скоєння протиправних і злочинних діянь або використовує можливості захисту нереагування зі сторони державних посадових осіб, яка насаджує боязнь у відповідному районі, здійснює не законний контроль і надає протиправний величезний вплив у відношенні визначеного району або у сфері торгівлі, тим самим значно підриває економічний порядок і повсякденну діяльність людей [12, 13].

Варто зазначити, що у законодавстві Китаю надано правове поняття не лише злочинної структури (синдикату), але й злочинного впливу на території (відповідні райони) та економічні сфери (торгівля), що підриває економічну діяльність. Окрім того, передбачено відповідальність за бездіяльність та неналежне реагування на злочини з боку державних посадових осіб.

Парламентом Грузії в 2005 році був прийнятий Закон «Про організовану злочинність і рекет». Ціллю цього закону є співпраця в ході боротьби з організованою злочинністю, злочинськими спільнотами і рекетом та їх попередження, а також боротьба зі «злочинцями в законі» і членами злочинських спільнот та захист особистої власності й державних інтересів.

У 2006 році кримінальний кодекс Грузії був доповнений статтею 223-1, членство у злочинному середовищі, «злочинці в законі» складений із двох частин:

1. Членство в злочинному середовищі – наказується позбавленням волі на термін від п'яти до восьми років та штрафом

2. Перебування особи в положенні «злочинця в законі» наказується позбавленням волі на термін від семи до десяти років та штрафом або без такого [14].

Аналізуючи законодавство Грузії щодо боротьби зі «злочинцями у законі» та організованими злочинними угрупованнями слід зазначити наступні його особливості:

- за основу було взято американський «Статут RICO», у частині використання термінології «рекети» та «рекетири», «злочинне середовище», «майнова відповідальність» тощо;

- новелою є закріплення кримінальної відповідальності як окремого виду злочину за наявність звання «злочинці у законі», посилена майнова відповідальність з урахуванням родинних та близьких зв'язків «злочинців у законі»;

- майном, здобутим шляхом рекету, вважається майно, отримане в результаті рекету, прибутки від цього майна, майно отримане за прибутки, отримані шляхом рекету, а також прибутки, майно або прибутки від майна, отримані рекетирськими угрупованнями, рекетирями, членами сімей або близькими родичами рекетирів або особами, зв'язаними з рекетирями при відсутності документів або інших доказів, що підтверджували б отримання майна законними засобами;

- майном члена злочинної спільноти, злочинця в законі вважаються прибутки, майно або доходи від майна члена злочинної спільноти, злочинця в законі, членів його сім'ї або близьких родичів, або осіб, пов'язаних з рекетирями чи злочинцями в законі, при відсутності документів або інших доказів, що підтверджують отримання майна законними засобами;

- майно, здобуте шляхом рекету, майно члена злочинної спільноти і майно злочинця в законі підлягає відчуженню, і після задоволення законних інтересів третіх осіб, передачі його законному правовласнику, а у випадку неможливості встановлення законного правовласника – державі;

- порядок відчуження і передачі державі майна, здобутого шляхом рекету і майна члена злочинної спільноти чи «злочинця в законі», визначається цивільно-процесуальним кодексом Грузії [15].

Досвід Японії. Науковці вважають, що сучасна організована злочинність Японії є особливим сформованим соціальним класом, який пронизує всі суспільні ланки японського суспільства. Якудза розглядається в Японії як офіційна частина (легалізована організована злочинність) національного суспільства, яка пронизує усі його сфери. Разом з тим, у жовтні 2011 року у законодавство Японії була введена кримінальна відповідальність за контакти з Якудзою.

У 2011 році у структурі Національної поліції Японії було утворено підрозділ «Анти-якудза» по захисту свідків, які дають покази проти керівників Японської мафії – Якудзи.

Державна програма боротьби з легальною мафією, організованою злочинністю – Якудза передбачає :

- пряий наступ на організовані злочинні угруповання та ізоляція (арешт) їх лідерів;

- обмеження джерел фінансових надходжень японських ОЗУ, шляхом поліцейського захисту від рекету;

- встановлення жорсткого поліцейського контролю за ігорним бізнесом та проституцією;

- використання антимафіозного законодавства з метою недопущення активізації діяльності ОЗУ;

- законодавче визначення умов конфіскації злочинного прибутку та вогнепальної зброї;

- соціальну підтримку діяльності поліції та громадян у боротьбі з ОЗУ, захист бізнесу від кримінального впливу ОЗУ [16].

На наш погляд, використання активне використання іноземного досвіду є позитивним кроком, разом з тим, ми повинні враховувати наявний вітчизняний досвід, набутий за часи незалежності України. Так, лише у 1995 році в Головному управлінні по боротьбі з організованою злочинністю МВС України (ГУБОЗ МВС) було поставлено на оперативний облік 387 злочинних угруповань на чолі з їх лідерами, авторитетами та «зłodіями в законі». Правовими підставами для ведення такого обліку були: чинні Закони України: «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [17], «Про оперативно-розшукову діяльність» [18], накази МВС України щодо посилення боротьби з організованою злочинністю, заведені оперативно-розшукові справи інша наявна інформація (про скоєні злочини та адміністративні проступки, наявність зброї тощо). Така результативність була обумовлена проведенням оперативно-розшукових та слідчих заходів, постійним оперативним супроводженням кримінальних лідерів та «авторитетів», взаємодією з іншими службами МВС та іншими право-

охоронними органами у т.ч. зарубіжних країн. Слід зазначити, що ГУБОЗОМ системно здійснювались заходи супроводженню кримінальних справ у судах по захисту свідків та суддів. Особлива увага приділялася відпрацюванню лідерів та авторитетів при утриманні їх у слідчих ізоляторах та місцях позбавлення волі, при активному залученні оперативних підрозділів цих закладів. Високої майстерності та професіоналізму потребувала робота по провадженню в організовані злочинні угруповання штатних негласних співробітників (ШНС) Кримінальної розвідки, використання електронних засобів контролю з метою документування злочинної діяльності та виявлення лідерів та авторитетів.

У результаті системних заходів, невідкупності працівників ГУБОЗУ, наставництва та сформованого професіоналізму, станом на 1999 рік на обліку залишилось 30 лідерів та авторитетів злочинних угруповань з 387 наявних у 1995 році. Всі інші були притягнені до кримінальної відповідальності та відбували покарання, частина виїхала з України і знаходилась у міжнародному та вітчизняному розшуку. Деякі з лідерів та учасників ОЗУ загинули під час боротьби за владу в кримінальному світі.

Для порівняння, за даними Офісу Генерального прокурора України, правоохоронними органами упродовж 2019 року виявлено 293 організовані групи та злочинні організації, що на 1,7% більше ніж за аналогічний період 2018 року(288). Найбільше організованих груп та злочинних організацій виявлено у місті Києві (24), Харківській (21), Київській (20), Львівській (19), Одеській (18), Дніпропетровській (16) областях [19].

Збільшилася кількість викритих організованих злочинних груп і злочинних організацій з корумпованими зв'язками (з 21 до 29), у тому числі в органах влади та управління (з 10 до 12). Водночас менше виявлено організованих злочинних груп з міжрегіональними зв'язками (23 проти 41), з транснаціональними зв'язками (6 проти 7), сформованих на етнічній основі (11 проти 17) та за участю неповнолітніх (6 проти 7) [19].

Зросло число викритих організованих злочинних груп у бюджетній сфері (27 проти 22), у сфері земельних правовідносин (3 проти 1). Водночас їх кількість зменшилася у банківській (2 проти 7) та фінансово-кредитній (1 проти 4) системах, у вугільній (1 проти 4), нафтогазовій (2 проти 3) та металургійній (1 проти 2) галузях промисловості. Сталим залишився показник виявлених організованих груп та злочинних організацій у електроенергетичному комплексі (1). Не викрито жодного злочинного угруповання у сфері приватизації, так само як і за аналогічний період минулого року [19]. Загалом у складі організованих злочинних угруповань вчинено 2 317 кримінальних правопорушень, що на 7,8% менше ніж за аналогічний період 2018 року (2 513).

У ході досудового розслідування виявлено 1 428 правопорушників (проти 1 429, або -0,1%), з них 235 (проти 168, або +39,9%) вчинили злочини у складі злочинних організацій. Направлено до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру 316 (проти 318, або +0,6%) проваджень цієї категорії (з повторними) [19]. Злочинами цієї категорії завдано збитків на суму 1 млрд. 162 млн. грн. (проти 518 млн. грн., або 2,2 рази більше), з яких у ході досудового розслідування відшкодовано 623,8 млн. грн. (проти 44,4 млн. грн., або у 14 разів більше). Питома вага відшкодування становить 53,7% [19]. Водночас при наявності сум встановлених збитків у Волинській (1,6 млн. грн.), Запорізькій (3,2 млн. грн.), Миколаївській (2,6 млн. грн.), Тернопільській (1,1 млн. грн.), Хмельницькій (1,5 млн. грн.) областях не відшкодовано жодної гривні.

У ході досудового розслідування кримінальних проваджень цієї категорії вилучено майна та готівки на суму 25,2 млн. грн. проти 19,8 млн. грн. за аналогічний період 2018 року, або +27,5%. Накладено арешт на майно вартістю 4,8 млрд. грн. (торік – 229,7 млн. грн., або у 20,8 рази більше), з них найбільше у м. Києві – 4,6 млрд. грн. [19].

На жаль, спостерігаються наступні негативні тенденції:

– виявлено менше організованих злочинних груп з міжрегіональними зв'язками (23 проти 41), з транснаціональними зв'язками (6 проти 7), сформованих на етнічній основі (11 проти 17) та вчинених за участю неповнолітніх (6 проти 7) [19];

– знизилось число викритих організованих злочинних груп у банківській системі (2 проти 7), фінансово-кредитній системі (1 проти 4), вугільній (1 проти 4), нафтогазовій (2 проти 3) та металургійній (1 проти 2) галузях промисловості [19].

–

Висновки

Ухвалення нового Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» є вагомим кроком у сфері протидії організованій злочинності в Україні.

Водночас, окрім заходів, визначених у прикінцевих положеннях цього Закону, (а саме: Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня опублікування цього Закону: привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом; забезпечити прийняття нормативно-правових актів, що випливають із цього Закону; забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом; рекомендувати Офісу Генерального прокурора, Державному бюро розслідувань, Службі безпеки України привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом), на наш погляд, було б доцільно надати доручення відповідним органам та установам щодо забезпечення впровадження цього Закону :

– МВС України після схвалення Стратегії протидії організованій злочинності (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2020р. №1126-р) разом з іншими зацікавленими суб'єктами протягом трьох місяців підготувати та затвердити План заходів з її реалізації. При цьому необхідно визначити шляхи формування та реалізації державної політики щодо протидії не тільки організованій злочинності, а й її лідерам і т.з. «злочинцям у законі», визначивши дієві механізми протидії. На наш погляд у

Плані заходів з реалізації цієї Стратегії повинні бути відображені реальні заходи, які би дозволяли реалізувати Стратегію протидії організованій злочинності.

- МВС України разом із зацікавленими державними органами з залученням провідних наукових установ на підставі вивченого міжнародного досвіду продовжити роботу по удосконаленню Кримінального та Кримінально процесуального Кодексів України щодо посилення кримінальної відповідальності за участь в організованих злочинних групах та злочинних організаціях, визначити законні підстави та запровадити механізм конфіскації майна та фінансів не тільки у лідерів злочинної спільноти, а й у їх оточення, які є кінцевими власниками не законно нажитого майна та фінансів.

- Міжвідомчому науково-дослідному центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України здійснити аналіз міжнародного та вітчизняного досвіду щодо боротьби з лідерами мафії та організованої злочинної спільноти щодо його правового, організаційного та інституціонального забезпечення, визначити шляхи адаптації цього досвіду до сучасних реалій та підготувати відповідні пропозиції;

- Національній академії внутрішніх прав України разом з Департаментом стратегічних розслідувань розробити типові рекомендації для оперативних підрозділів – суб'єктів боротьби з організованою злочинністю щодо документування та оперативного супроводу оперативно розшукових та слідчих дій у рамках проведення оперативно – розшукової діяльності та здійсненню негласних слідчих дій з метою документування та закріплення доказів щодо злочинної діяльності лідерів злочинних угруповань, осіб, які є або мають статус «злочинців у законі»;

- Національній академії внутрішніх прав України разом з Національною поліцією України здійснити аналіз вітчизняного досвіду боротьби з організованою злочинністю у 90-х – 2000рр. спеціалізованими підрозділами з боротьби з організованою злочинністю та визначити шляхи його врахування у сучасній діяльності правоохорон-

них органів – суб'єктів боротьби з організованою злочинністю.

- Національній поліції, її структурному підрозділу – Департаменту стратегічних досліджень утворити підрозділ з протидії лідерам злочинних угруповань та «злочинців у законі», який безпосередньо буде здійснювати відповідні заходи та координувати роботу інших підрозділів національної поліції з документування злочинної діяльності осіб цієї категорії;

- Національній поліції та кримінально-виконавчої службі разом з іншими суб'єктами боротьби з організованою злочинністю розробити та впровадити дієвий механізм оперативного супроводу розгляду справ осіб цієї категорії у судах та їх перебування у місцях позбавлення волі;

- при розробці документів стратегічного планування у сфері боротьби з організованою злочинністю, передбачити заходи щодо удосконалення системи боротьби з лідерами організованої злочинної спільноти, «злочинців у законі» з урахуванням сучасного міжнародного та вітчизняного досвіду;

- ввести у статистичні звіти суб'єктів боротьби з організованою злочинністю інформацію щодо ефективності боротьби з лідерами злочинних угруповань та «злочинців у законі»;

- Національній поліції, іншим суб'єктам боротьби з організованою злочинністю забезпечити оперативне та якісне інформування населення щодо ефективності боротьби з лідерами злочинних угруповань та «злочинців у законі»;

- МВС, разом з Національною поліцією, СБУ, ДБР, НАБУ, Кримінально-виконавчою службою Міністерства юстиції України розробити та впровадити реєстр лідерів злочинних угруповань та «злочинців у законі», у якому передбачити оприлюднення інформації не тільки на осіб цієї категорії, а їх оточення, майнові та фінансові статки, сферу їх інтересів та інформацію щодо арешту майна та фінансових активів.

Як свідчить міжнародний досвід щодо боротьби з лідерами мафії та організованої злочинної спільноти, їх законодавче, інституціональне та організаційне забезпечення щодо боротьби з цією категорією осіб спрямовано на загальну ліквідацію організа-

них злочинних організацій, асоціацій тощо або зменшення їх впливу на економічну, соціальну та політичну сфери життя суспільства. І в основі ефективної діяльності завжди є професіоналізм поліцейської системи та високий рівень демократичних перетворень у цих країнах.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 4 червня 2020 року № 671-IX- Відомості Верховної Ради України від 05.06.2020р.

2. Литвиненко В. І., Пригунов П. Я., Гущалюк М. В. Концептуальні засади протидії організованій злочинності і корупції на сучасному етапі розвитку України. Науковий журнал «Публічне право» №1(37) /2020. 208с. С.124-135

3. Литвиненко В. Олигархат как элемент организованной преступности в Украине. Науковий журнал «ACTA MORAVIAE» (республіка Чехія) №1/2020. 201с. С. 90-101

4. Литвиненко В.І. Щодо протидії організованій злочинності і корупції. – Журнал «Служба і закон», квітень – червень 2019р., 24с. – С.7-9.

5. Литвиненко В. І. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні / В.І. Литвиненко// Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні: наук. - аналіт. доповідь / [В. І. Литвиненко., - П. Я. Пригунов та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доцента В.І. Литвиненка. Київ : ДП-“ Вид. дім “Персонал”, 2016. 89с.

6. Конституція України //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №30. ст.141.

7. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.

8. The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act Federal Criminal Code and Rules as Amended to January 4, 1999. West Group.-1999. P. 776–786.

9. Кримінальний кодекс Італійської Республіки 1931 р. [Електронний ресурс] URL: <https://www.altalex.com/documents/leggi/2014/10/24/codice-penale-ed-ottobre-2014-scarica-l-ebook-gratuito>

<https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html>

10. Law No. 161 of October 17, 2017, Amending the Code of Anti-Mafia Legislation and Protection Measures. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html>

11. Criminal Law of the People’s Republic of China. Promulgation Date 1997-03-14 Promulgation Number 1997031419971001 The National People’s Congress Order of the President of the People’s Republic of China No.83 Promulgation Department: The National People’s Congress URL: http://www.fdi.gov.cn/1800000121_39_2925_0_7.html

12. Матеріали засідань Постійного комітету Всекитайського зібрання народних представників URL: <http://www.npc.gov.cn/npc/d13j19c/13j19c.shtml>

13. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67506

14. Гражданский процессуальный Кодекс Грузии URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/29962/92/ru/pdf>

15. Управління по боротьбі з організованою злочинністю Поліції Японії URL: <https://www.npa.go.jp/bureau/sosikihanzai/index.html>

16. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України № 3341-ХІІ від 30.06.1993 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

17. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2135-ХІІ від 18.02.1992 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

18. Звіт офісу Генерального прокурора України про результати боротьби з організованими злочинними групами та злочинними організаціями у 2019 та 2020 рр. https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114143&libid=100820&c=edit&c=fo#

19. Типовые законодательные положения против организованной преступности. UNODC (Управление ООН по наркотикам

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено проблематиці протидії організованій злочинності в Україні в контексті останніх правових новел. Центральним об'єктом дослідження виступає новий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою». Автори аналізують положення нового Закону та зміни до інших Законів України, які ним передбачено, зокрема – до Кримінального кодексу України.

Пев час пошуку оптимальних методів протидії організованій злочинності, авторами проаналізовано відповідний досвід ряду держав – Грузії, Італії, КНР, Німеччини, США, Японії, що дозволило виокремити ключові механізми ослаблення впливу «злодіїв у законі» та організованих злочинних угруповань на суспільство.

Констатовано, що у багатьох країнах світу, де спостерігається ефективна протидія організованій злочинності з боку держави, характерними є схожі інструменти такої протидії. Одним із ключових факторів ефективної протидії організованим злочинним угрупованням є впровадження норм, на кшталт норм Закону RICO, які передбачають настання відповідальності за сам факт належності особи до структури, яку визнано організованим злочинним угрупованням, контактів особи з такою структурою тощо.

Окрему увагу присвячено сучасним статистичним показникам Офісу генерального прокурора України, що демонструють негативні тенденції щодо протидії організованій злочинності. Автори звертають увагу на наявність цінного вітчизняного досвіду протидії злочинним угрупованням у цілому та «злодіям у законі» зокрема, наголошуючи на необхідності відходу від політики заперечення власних історичних надбань, характерної для сучасної вітчизняної правової науки.

Ключові слова: законодавство; кримінальне право; оперативно-розшукова діяльність; організована злочинність; злодії в законі; Закон RICO; протидія корупції.

SUMMARY

The article is devoted to the issue of combating organized crime in Ukraine in the context of the latest legal novelties. The central object of the study is the new Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Liability for Crimes Committed by the Criminal Community”. The authors analyze the provisions of the new Law and amendments to other Laws of Ukraine, which it provides, in particular - to the Criminal Code of Ukraine.

In the search for optimal methods of combating organized crime, the authors analyzed the relevant experience of a number of countries - Georgia, Italy, China, Germany, USA, Japan, which identified key mechanisms to reduce the influence of “thieves in law” and organized crime groups for society.

It is stated that in many countries of the world, where there is an effective counteraction to organized crime by the state, similar tools of such counteraction are typical. One of the key factors in effectively counteracting an organized criminal group is the introduction of norms, such as the RICO Act, which provide for liability for the person's membership in a structure recognized as an organized criminal group, a person's contacts with such a structure, and so on.

Particular attention is paid to modern statistical indicators of the Office of the Prosecutor General of Ukraine, which show negative trends in combating organized crime. The authors draw attention to the existence of valuable domestic experience in combating criminal groups in general and “thieves in law” in particular, emphasizing the need to move away from the policy of denying their own historical heritage, typical of modern domestic legal science.

Keywords: legislation; Criminal Law; operational and investigative activities; organized crime; thieves in law; RICO Act; anti-corruption.

20. Яровой Т. С. Концептуальні засади лобювання як інструмент реалізації цілей державної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 99-104.

и преступности). ООН, Нью –Йорк, 2013. 152с.